

KICHIK MAKTAB YOSHIDA LIDERLIK SIFATLARINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Djumayeva Dildora Isroilovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

“Pedagogika va texnologiya” kafedrası o‘qituvchisi

E-mail: dzumaevad7@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5492-1985>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20352547>

Annotatsiya

Mazkur maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarda liderlik sifatlarining shakllanish jarayoni, uning psixologik-pedagogik asoslari hamda rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Shuningdek, boshlang‘ich ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali usullari yoritilgan. Tadqiqot davomida liderlik sifatlarini rivojlantirishda oilaning, maktab muhitining va jamoaviy faoliyatning ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: liderlik, kichik maktab yoshi, shaxs rivojlanishi, boshlang‘ich ta‘lim, kommunikativ qobiliyat, motivatsiya, jamoa, ijtimoiy faollik.

Abstract

This article analyzes the process of developing leadership qualities in primary school children, its psychological and pedagogical foundations, and the stages of development. In addition, effective methods for developing students’ leadership abilities in primary education are highlighted. The study also reveals the importance of family, school environment, and group activities in the development of leadership qualities.

Keywords: leadership, primary school age, personality development, primary education, communicative abilities, motivation, team, social activity.

Аннотация

В данной статье анализируются процесс формирования лидерских качеств у детей младшего школьного возраста, его психолого-педагогические основы, а также этапы развития. Кроме того, раскрываются эффективные методы развития лидерских способностей учащихся в процессе начального образования. В ходе исследования освещается значение семьи, школьной среды и коллективной деятельности в развитии лидерских качеств.

Ключевые слова: лидерство, младший школьный возраст, развитие личности, начальное образование, коммуникативные способности, мотивация, коллектив, социальная активность.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida jamiyatning har tomonlama rivojlanishi liderlik qobiliyatiga ega bo‘lgan yosh avlodni tarbiyalashni talab etmoqda. Ayniqsa, kichik maktab yoshidagi bolalarda liderlik sifatlarini erta shakllantirish kelajakda ularning ijtimoiy faolligi, tashabbuskorligi va mas‘uliyat hissining rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Shu sababli boshlang‘ich ta‘lim bosqichidayoq o‘quvchilarning yetakchilik qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirish dolzarb pedagogik masalalardan biridir.

Kichik maktab yoshi bolaning shaxs sifatida shakllanishida muhim davr bo‘lib, bu bosqichda unda mustaqillik, muloqotga kirishuvchanlik, tashabbus ko‘rsatish va tengdoshlariga ta‘sir eta

olish kabi xususiyatlar rivojlana boshlaydi. Mazkur jarayon esa liderlik sifatlarining yuzaga kelishiga zamin yaratadi.

Liderlik tushunchasining mazmuni

Liderlik — bu shaxsning jamoani ma’lum maqsad sari yo’naltira olish, boshqalarga ta’sir ko’rsatish va tashabbusni qo’lga olish qobiliyatidir. Psixologik nuqtai nazardan liderlik insonning kommunikativ, irodaviy va tashkilotchilik xususiyatlari bilan chambarchas bog’liq.

Kichik maktab yoshidagi bolalarda liderlik ko’proq quyidagi xususiyatlarda namoyon bo’ladi:

- tengdoshlar orasida faol bo’lish;
- o’yin va guruh ishlarini boshqarishga intilish;
- mas’uliyatni o’z zimmasiga olish;
- tashabbus ko’rsatish;
- muloqotga tez kirishish;
- muammoli vaziyatlarda yechim topishga harakat qilish.

Liderlik sifatlarining rivojlanish bosqichlari

1-bosqich: Moslashuv davri (6–7 yosh)

Mazkur davrda bola maktab muhitiga moslashadi. U o’qituvchi va sinfdoshlar bilan muloqot qilishni o’rganadi. Liderlik sifatleri hali to’liq shakllanmagan bo’lsa-da, ayrim bolalarda faollik va tashabbuskorlik kuzatiladi.

Bu bosqichning asosiy xususiyatlari:

- yangi jamoaga moslashish;
- ijtimoiy qoidalarga amal qilish;
- o’zini namoyon etishga intilish;
- o’qituvchi e’tiboriga sazovor bo’lish istagi.

Pedagog bu davrda bolalarning individual qobiliyatlarini kuzatishi va rag’batlantirishi muhimdir.

2-bosqich: Faollikning shakllanish davri (7–9 yosh)

Ushbu davrda bolalarning kommunikativ qobiliyatlari rivojlanadi. O’quvchilar jamoaviy ishlarda faol qatnasha boshlaydi. Ayrim bolalar tengdoshlari orasida yetakchi sifatida ajralib chiqadi.

Bu bosqichda:

- jamoaviy ishlarga qiziqish ortadi;
- tashkilotchilik qobiliyatlari namoyon bo’ladi;
- o’z fikrini himoya qilish shakllanadi;
- tengdoshlarga ta’sir o’tkazish kuchayadi.

O’qituvchi guruhli metodlar, rolli o’yinlar va ijodiy topshiriqlar orqali liderlik sifatlarini rivojlantirishi mumkin.

3-bosqich: Mustaqil liderlikning rivojlanishi (9–11 yosh)

Bu davrda bolalarda mustaqil qaror qabul qilish va jamoani boshqarishga intilish kuchayadi. Lider o’quvchilar tengdoshlari tomonidan tan olinadi.

Asosiy belgilar:

- mas’uliyat hissining ortishi;
- mustaqil tashabbus ko’rsatish;
- nizolarni hal qilishga urinish;
- boshqalarga yordam berishga intilish;
- o’ziga ishonchning shakllanishi.

Mazkur bosqichda sinfdan tashqari tadbirlar, musobaqalar va loyiha ishlari liderlikni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi.

Liderlik sifatlarini rivojlantirish omillari

Kichik maktab yoshidagi bolalarda liderlik sifatlarining shakllanishi va rivojlanishiga bir qator ijtimoiy-pedagogik omillar ta'sir ko'rsatadi. Ushbu omillar bolaning xarakteri, kommunikativ qobiliyati, tashabbuskorligi va jamoada o'z o'rnini topishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Oila muhiti. Oila bolaning birinchi ijtimoiy muhiti hisoblanadi. Oiladagi sog'lom psixologik muhit, ota-onaning mehribonligi va qo'llab-quvvatlashi bolada o'ziga nisbatan ishonch hissini shakllantiradi. Agar ota-ona farzandining fikrini tinglasa, mustaqil qaror qabul qilishiga imkon bersa va uni rag'batlantirib borsa, bolada tashabbuskorlik hamda mas'uliyat hissi rivojlanadi. Shuningdek, oiladagi o'zaro hurmat va hamkorlik muhiti bolaning boshqalar bilan muloqot qilish ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Bunday bolalar tengdoshlari orasida faolroq bo'lib, jamoada yetakchilikka intiladi.

Maktab muhiti. Maktab bolalarning liderlik sifatlarini rivojlantiruvchi asosiy ijtimoiy muhitlardan biridir. Demokratik va hamkorlikka asoslangan ta'lim jarayonida o'quvchilar o'z fikrini erkin ifoda etishga o'rganadi. O'qituvchining adolatli munosabati, o'quvchilar tashabbusini qo'llab-quvvatlashi va jamoaviy faoliyatni tashkil etishi liderlik qobiliyatlarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, guruhlarda ishlash, sinf sardorligi, turli tadbirlarni tashkil qilish kabi vazifalar bolalarda tashkilotchilik va boshqaruv ko'nikmalarini shakllantiradi.

Jamoaviy faoliyat. Jamoaviy faoliyat bolalarda liderlik sifatlarini shakllantirishning eng samarali vositalaridan biridir. Sport musobaqalari, rolli o'yinlar, guruh loyihalari, sinfdan tashqari tadbirlar va turli tanlovlar davomida o'quvchilar birgalikda ishlashni o'rganadi. Bunday jarayonda ayrim bolalar tashabbus ko'rsatib, guruhni boshqarishga harakat qiladi. Jamoa bilan ishlash ularda mas'uliyat, muammolarni hal qilish, tengdoshlariga yordam berish va qaror qabul qilish kabi liderlik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, jamoaviy faoliyat bolalarning kommunikativ qobiliyatlarini ham mustahkamlaydi.

Rag'batlantirish. Rag'batlantirish bolalarda liderlik sifatlarini rivojlantirishning muhim pedagogik vositalaridan biridir. O'qituvchi yoki ota-ona tomonidan beriladigan ijobiy baho, maqtov va e'tirof bolaning o'z kuchiga bo'lgan ishonchini oshiradi. Rag'batlantirilgan bola yanada faol bo'lishga, tashabbus ko'rsatishga va yangi g'oyalarni ilgari surishga intiladi. Ayniqsa, kichik yutuqlarning ham e'tirof etilishi bolalarda motivatsiyani kuchaytiradi. Natijada ular jamoada faol ishtirok etib, liderlikka xos sifatlarini namoyon qila boshlaydi.

Xulosa qilib aytganda, kichik maktab yoshida liderlik sifatlarini rivojlantirish bolaning shaxs sifatida kamol topishida muhim ahamiyat kasb etadi. Liderlik qobiliyatlari bosqichma-bosqich shakllanib, bunda oila, maktab va ijtimoiy muhitning roli katta hisoblanadi. Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning tashabbuskorligini qo'llab-quvvatlash, jamoaviy faoliyatni keng tashkil etish va pedagogik rag'batlantirish usullaridan samarali foydalanish orqali yetuk lider shaxslarni tarbiyalash mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimova V.M. *Pedagogik psixologiya*. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
2. G'oziev E.G'. *Yosh davrlari psixologiyasi*. – Toshkent, 2019.
3. Davletshin M.G. *Umumiy psixologiya*. – Toshkent, 2018.
4. Hasanboyeva O. *Pedagogika nazariyasi*. – Toshkent, 2021.
5. Vygotskiy L.S. *Bola psixologiyasi va rivojlanishi*. – Moskva, 2017.

6. THE INTERRELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND LEADERSHIP QUALITIES D Djumayeva - International Conference on Arts, Society & Humanities, 2026
7. Djumayeva, D. Muloqot Madaniyati Asosida Liderlik Fazilatlarini Shakllantirishning Samarali Usullari. *Maktabgacha va Maktab Ta'limi Jurnal*, 675901.